

Eesti esinejate
ettekanded
Saranskis

Eesti Vabariigi
aastapäevanäitus
Komimaal

Fenno-Ugria

infoleht

Mai 2007 1 (36) X aastakäik

Setu kultuuri-
päevad
Kaasanis

Toimunud
ja tulemas

• Kokkuvõtteid Eesti esinejate ettekannetest ja muljetest konverentsilt „Soome-ugri rahvaste IV maailmakongressi (Tallinn 2004) otsuste täitmisest” (Saransk 30.11.–2.12.2006) • Eesti aastapäevanäitus Komimaal sai poliitilise alatoonii • Reisimärkmeid setude Kaasanis käigust • Kuis Zeto tsura päevä vällä lauliva ja Tsibihärbläse tütriku’ vinne miilitsa är’ meelütivä’

Vaade konverentsisaali. Esiplaanil Mart Nutt.

Saranski konverentsi ettekanded

Vähemuskeelte õigustest Euroopas

Mart Nutt
Riigikogu liige

1. Vähemuskeelte õiguste kaitse on üleeuroopalisel tasemel võrdlemisi vähe reguleeritud. Valdavalt puudutab kaitset rahvusliku tasandi seadusandlus ja seetõttu on vähemuste kaitse erinevates riikides väga erinevalt reguleeritud. Euroopa

Nõukogu initsiatiiv sai alguse alles 1960. aastatel ja see on viinud seni ainsa Euroopa rahvusvahelise õiguse aktini, mis vähemuskeeli kaitseb. 5. novembril 1992 avati Euroopa Nõukogus allakirjutamiseks Euroopa regionaal- ja vähemuskeelte harta.

2. Harta on suunatud põlisvähemuskeelte kaitsmisele. Artikkel 1 määratleb ühemõtteliselt, et

regionaal- ja vähemuskeeled on harta tähenduses traditsiooniliselt kõneldavad keeled riigi kodanike poolt, kes moodustavad vähemuse elanikkonnast, mis erinevad riigikeeltest, mis ei ole riigikeele murded ega ka sisserännanute (välispäritolu elanike) keeled. Seega on harta eesmärk kaitsta vähemuskeeli ka migratsiooni tulemusel tekkinud keelte surve eest.

3. Harta kohustab allkirjutanud riike lähtuma järgmistest põhimõtetest: tunnustama neid kultuurilise rikkuse väljendusena, austama nende geograafilist leviala ja mitte takistama haldusjaotuse muutmiseiga nende edendamist, soodustama nendes rääkimist jpm.

4. Hariduse vallas kohustab harta tegema kättesaadavaks vähemuskeelse hariduse võimalused kuni kõrghariduseni välja.

5. Sellegipoolest on harta rakendamise jäädud piiratuks. Euroopa Nõukogu liikmesriikidest vaid 32 on selle alla kirjutanud ja 21 on ratifitseerinud. Ka ükski Balti riik ega ka Venemaa, Prantsusmaa, Belgia, Kreeka, Itaalia, Türgi jm riigid ei ole hartat ratifitseerinud, kuigi mõnedel neist on siseriiklik vähemuskeelte kaitse hästi välja arendatud. Seega ei lähtu enamuse Euroopa Nõukogu liikmeid harta ülimuslikkusest siseriikliku seaduse ees. Põhjuseks on erinev suhtumine vähemustesse.

Mõned riigid (Prantsusmaa, Türgi) ei soovi vähemuskeelte olemasolu üldse tunnustada. Enamiksiiskiaktsepteerib vähemuskeelte olemasolu, kuid paljudel juhtudel ei pea vajalikuks harta tagatise neile anda. Hartaga ühinenud riigid on aga esitanud loetelu keeltest, mida nad tunnistavad vähemuskeeltena (Saksamaal näiteks sorbi, friisi, taani ja mustlaskeel, Suurbritannias gaeli, kõmri, Rootsisis soome, meä, saami, jidiš ja tšibi (mustlaskeel). Immigrantkeeli (türgi, araabia, urdu, vene jm), mille kõnelejate arv ületab märgatavalt vähemuskeeltes kõnelejaid, ei tunnustata aga vähemuskeeltena).

6. Ent põhjusi, miks ei soovita end hartaga siduda, on teisi. Üheks põhjuseks on hirm separatismi ees ja bürokraatia on seetõttu sageli panustanud assimilatsioonile, mitte vähemuste kultuuripärandi säilimisele. Erinevustega arvestamine on ebamugav ja seda püütakse vältida.

Teiseks on vähemuskeeltele harta nõuete tagamine kulukas ja seepärast püütakse mitte võtta rahvusvahelisi kohustusi ning mitte allutada riigi vähemustepoliitikat rahvusvahelisele järelevalvele. Ning kindlasti kardetakse ka harta kehtivuse laiendamist (kas või isegi interpreteerimise teel) immigrantkeeltele, kuigi harta ise selle sõnaselgelt välistab.

Arvestades nii immigrantkondade arvukust ja suurenemistendentsi kõikides Euroopa Nõukogu liikmesriikides (türklased, araablased Prantsusmaal, pakistanlased Suurbritannias, venelased Balti riikides, Soomes ja Saksamaal) kui ka tööka, et surve immigrantkeeltele tunnustuse saamiseks on pidevalt suurenenud, on see kartus põhjendatud. Samas on selge, et kui harta laiendatakse immigrantkeeltele, siis tema funktsioon regionaal- ja vähemuskeelte kaitse alal muutuks ülimalt väheoluliseks.

Soomeugrilus Putini Venemaal. Mordva konverents

Mart Rannut
Tallinna Ülikooli dotsent

Mõiste „Putini Venemaa“ on saanud viimastel aastatel konkreetse sisu, mille tunnusteks muude kõrval on inimõiguste universaalsuse põhimõtte eiramine (nagu Araabia maades!), andes neile uue tõlgenduse, ning riigi eristamine muust maailmast kontrolli suurendamise ning kokkupuutepunktide vähendamise kaudu (nt valitsusväliste organisatsioonide eristamine ja vajadusel „pigistamine“). Siia liitub tugevalt oma teaberuumi kujundamine.

Alljärgnevalt paar tähelepanekut nende protsesside kohta just soomeugri rahvaste juures. „Pigistamisest“ on meie ja õnneks muu Euroopa ajakirjanduses juba juttu olnud, seda just Mari Eli Vabariigi näitel. Ka Euroopa Nõukogu soomeugri raport on viimaks valmis ja vastu võetud (raportöör Katrin Saks, konsultant prof János Pusztay). Tegemist on vägagi kvaliteetse dokumendiga, mis veelgi enam nendele probleemidele valgust heidab. Teine suund on niisõelda „oma“, kodumaise soomeugriluse tekitamine, mis siis vähem

foto: Kadri Viires

Mart Rannut (keskel), Galina Škalina (paremal).

soomlaste-ungarlaste-estlastega kokku puutuks. Selleks loetakse Venemaa soomeugrilasi ühendavaid organisatsioone, kuhu välismaalased oma kahtlaste mõtete ja jutuga ei kuuluks.

Kolmandaks on rahvusvaheliste inimõigusinstrumentide kasutamine ning

ennekõike suhtumine nendesse. Venemaa soomeugri rahvad on kõik kvalifitseeritavad vähemustena ja põhjarahvad ka põlisrahvastena, mis teoreetiliselt veelgi suuremaid õigusi tähendab (nt peaksid neile nende põlisel territooriumil kuuluma kõik loodusvarad, kaasa arvatud nafta, neil peaks olema võimalus oma

territooriumil traditsioonilisi elatus-tegevusi jätkata, ilma et keegi oma puurtornide, torujuhtmete ja tehaste ning teedega häirima tuleks).

Venemaa on siiani vägagi laisalt vastavaid rahvusvahelise õiguse instrumente ratifitseerinud ning isegi kui seda on tehtud, ei ole võetud kohustuste täitmist oluliseks peetud. Sama lugu on mitmete kohalike titulaarvabariikide seadustega, nt keeleseadustega. Näiteks Mordvas, mis seaduse järgi peaks olema kakskeelne (tegelikult kolmkeelne: vene, mokša ja ersa) annab titulaarkeelseid silte otsida.

Ühe leidsin siis parlamendimaja ukse pealt, aga sees oli kõik venekeelne (tegelikult oli pangautomaat seal kakskeelne, seda vene ja inglise keeles). Kõik see kujundab ühiskonnas levinud suhtumise, et soome-ugri emakeel on lausa õnnetus: esiteks maksab selle õpetamine riigile rohkem kui vene keel ning pärast pole sellega midagi pihta hakata, sest selle oskusest ei taha keegi midagi teada (koolides selle taset ei kontrollita!), elus edasijõudmiseks on aga tarvis korralikult vene keeles eksamid ära teha. Lisaks on tekkinud vastandus *progressiivne vene linnakultuur – mahajäänud etniline maakultuur*, mis stigmat edasi süvendab.

Lähme nüüd Mordvas toimunud konverentsi juurde, mis oli ametlikuks jätkuürituseks kaks aastat tagasi Tallinnas toimunud suurejoonelisele soome-ugri maailmakongressile. Väljastpoolt Venemaad oli kohal kokku tosin eestlast-ungarlast-soomlast, pisukese arvu põhjuseks vähem kui kaks nädalat enne välja saadetud kutsed, needki valesti vormistatud. See tekitas tulijatele suuresti komplikatsioone ning nii mõnigi loobus, nt ungarlasi tuli üks. Vastuvõtt oli küll uhke, kuid eristav: välismaalastele omaette võõraste-maja, miilitsaeskordiga liikumine (isegi linnaekskursioonil!), isegi kui mõni meist oma palitu kuskil varna riputas, pandi kõrvale kaks miilitsat valvama.

Konverentsi korraldus oli keskmine vene värk: ise pidin soome-ugri keelse hariduse sektiooni juhtima, kus oli ette nähtud 19 ettekannet pikkusega

10 minutit, pluss sõnavõetud koha pealt, kõige peale kokku oli ette nähtud 170 minutit. Siin kehtis reegel, et mida tähtsam, seda pikemalt, nt kohalik haridusministri asetäitja ei tahtnud mitte pulti minnagi, et 10 minutit kõnelda, sest aega oli talle jäänud ainult 14 minutit! Väiksemate tegelaste puhul kehtis õnneks sama reegel, seetõttu said õpetajad ja lasteaiakasvatavad normist lühemalt ettekandega maha.

Kokku käsitleti olukorda kümne soome-ugri keele õpetamise vallas. Mõningaid fakte: handid moodustavad oma titulaarterritooriumi elanikkonnast vaid 1,5% ning õigusi on neil just nii palju, kui neile anda suvatsetakse. RTO konventsiooni nr 169 põhimõtetest, mis on põlisrahvaste õiguste aluseks, ei ole just palju realiseeritud. 9% hantidest harrastavad traditsioonilist nomaadset eluviisi. Nende juurde saadavad linnas elavad handid (pool etnilisest rühmast) suveks oma lapsed. Tegemist on kohalikesse tingimustesse sobitatud keelepasa variandiga, kus õpitakse koos vanema põlvkonnaga keelt, kultuuri. Karjala keel, mis veel kümme aastat tagasi Karjala riigikeeleks pürgis, on praeguseks poliitiliselt ära nullitud. Õppida tahtjaid on küll, aga eesmärk on muu: keel suhu ja Soome tööle. Seetõttu on külladesse jäänud järele vanemad ja lollimad.

Mordvas ja ka mujal soome-ugri aladel on õnneks säilinud ka emakeelne kool, seda 4 esimese klassi ulatuses. Kasutatakse vastavat mudelit aga valdavalt homogeense soome-ugri elanikkonnaga küllades, kuhu keegi teine kohaliku elu vaesuse ja tööpuuduse tõttu elama ei asu. Need külad, mis paremal järjel, meelitavad mujalt inimesi ligi ja siis muudetakse ka kool venekeelseks, sest vene keele kõnelejat ei tohi diskrimineerida ei meil Eestis ega ka Venemaal.

Oli au viibida kolmel vastuvõtul. Esimesel, Mordva presidendi Merkuškini omal öeldi 23 toosti, järgmisel 21 ja lõpubanketil 17, mis aga ilmselgelt puuduliseks osutus ning seda pidi agara tööga sektsioonides toetama. Toosti materiaalseks kandjaks oli Mordva

viin, mida rüübati tehnikaga *do dna* 3cl klaasidest. Oleks aga väärt arvata, et Venemaal palju viina juuakse, enamuse tarbitavast on samagonn, mida ka meile miilitsameeste silma all julgelt pakuti.

Ehtsa ersa külamiljööga tutvumiseks viidi meid kuhugi kaugele-kaugele ekskursionile, kus siis meile laulditantsiti. Kõige kõvem laulumees oli Bajevo kohalik noor ja sile õigeusupreester, kes MIDI klaveriga tehtud fonogrammi taustal esitas lõbusaid ersa viiside poparranzeringuid, taustaks õõsumas rahvariides neid. Muide, vene õigeusu kirik on siiani küllaltki eitav kohalike keelte kasutamise osas, seetõttu on kaks mordvakeelset luteri kirikut saavutanud suure populaarsuse kohaliku intelligenti seas.

Konverentsi soovitusel erilist diskussiooni ei tekitanud, välja arvatud soovitus hinnata kohalike soome-ugri keelte õpetamise kvaliteeti, mille väljajätmist nõudis Mordva haridusministri asetäitja. Õnneks nii ei läinud. Üldiselt oli sõbralik üritus.

Ei hakka konverentsi lõppdokumenti refereerima, see ripub Internetis kõigile lugemiseks üleval. Vt <http://www.mari.ee/rus/articles/soc/2006/12/Rekomendacii.doc>

Tõnu Seilenthal
Tartu ülikooli dotsent

Tegelikult ei saa rääkida ettekandest, sest soovisin rohkem vastata inimesi huvitanud küsimustele.

Algatuseks rääkis Hõimurahvaste Programmi olemusest, rõhutades, et tegelikult ei ole tegemist abiprogrammiga, vaid seda tuleks käsitleda rohkem koostööprogrammina.

Kui varasematel aastatel on programmi prioriteediks olnud soome-ugri tudengid, siis tänapäeval on palju aktuaalsemaks muutunud erinevate kultuuri- ja haridusprojektide toetamine. Hõimurahvaste Programmi kohta vaata lähemalt: <http://www.suri.ee/hp>

Programmi prioriteetideks on

- kaasa aidata uurali põlisrahvaste keelte kasutussfääri laiendamisele, sh neis keeltes antava hariduse edendamisele,
 - kaasa aidata sellele, et hõimurahvaste noored teadvustaksid end oma kultuuri ja keele kandjatena,
 - kaasa aidata uurali põlisrahvaste kultuuride suurema avatuse saavutamisele ning kultuurikontaktide ja muude kontaktide mitmekesistamisele,
 - kaasa aidata uurali põlisrahvaste rahvusliku eneseteadvuse kasvule,
 - kaasa aidata hõimurahvaste kaasaegse elukorralduse arendamisele.
- Hõimuprogrammi juhivad haridus- ja teadusministri poolt moodustatud **programmi nõukogu**. Nõukogusse kuuluvad peale asjatundjate ka haridus-, kultuuri- ja välisministeeriumi esindajad. Programmi nõukogu jagab neli korda aastas toetusi Programmi eesmärkidega kooskõlas olevatele projektidele ning lähetustoetusi neile uurali põlisrahvaste esindajatele, kel ei ole muidu võimalik osaleda Eestis toimuvatel üritustel. Nõukogul on õigus ka ise algatada programmi eesmärkidega kooskõlas olevaid projekte. **Pidevat toetust** osutatakse soome-ugri üliõpilaste koolitamisele Eestis ja Tartu Ülikooli Paul Ariste soome-ugri põlisrahvaste keskusele.

Projektitoetusi võivad taotleda vaid **Eesti Vabariigis registreeritud juriidilised isikud**. See tähendab, et

iga Venemaal elav taotleja peab leidma projekti esitamiseks endale partneri Eesti asutuse või organisatsiooni näol. Viimasel ajal on suurenenud Eestis registreeritud ja siin tegutsevate soome-ugri rahvuslike organisatsioonide roll oma kodumaal elavate rahvuskaslaste projektide vahendajatena - esile võiks tõsta näiteks Udmurdi Ühingut Ošmes.

12. augustil 2004. a kiitis Eesti Vabariigi Valitsus heaks **Hõimurahvaste Programmi II** (2005–2009), mis tagab hõimurahvaste jätkuva toetamise vähemalt aastani 2009. Programmi jätkumine võimaldab ka uurali põlisrahvaste üliõpilasi Eesti kõrgkoolides edasi koolitada ning tagab Ariste keskuse tegevuse jätkumise.

Tänu Hõimurahvaste Programmi **projektitoetustele** on 2000. aastast alates ilmunud **umbes 30 raamatut**. Kõige värskem neist on Aleksei Petersoni *Udmurdi päevikud* udmurdi ja eesti keeles. Nõukogu eelistab rahajagamisel soome-ugri keeltes ilmuvaid raamatuid (ilmunud on raamatuid mokša, udmurdi, komi, mäemari, mari ja karjala keeles, lisaks sellele Arvo Valtoni koostatud soome-ugri - eesti paralleeltekstidega luuleantoloogiad. Eriti palju raamatuid on ilmunud udmurdi keeles (HP õnnestunud projekt - tõlkija koolitus - Nadežda Ptšelovodova tõlgitud eesti kirjandusklassika udmurdi keeles). Toetatud on **ajalehti** Kudo+Kodu, Mastorava, Džetšbur. Samuti Eesti Kirjandusmuuseumi **internetiväljaandeid** *Mordva etnoloogia, rahvaluule ja usund* ning *Komi maailm*. Toetatud on *Uurali keeleteaduse bibliograafia* ning *Paul Ariste bibliograafia* avaldamist internetis ning **Hõimukalendri** ilmumist.

Hõimuprogramm on toetanud ka **CD plaatide** väljaandmist - ilmunud on liivi laulude CD, lõuna-udmurtide laulude CD, Toorama ansambli mokša laulude CD. Programmi toel on viimastel aastatel valminud **dokumentaalfilmid** vadjalastest (... ja päästa meid ära kurjast!), liivlastest (*Julgi vägi*), maridest (*Laulupidu Marimaal*) ja vepslastest (*Elavalt maetud*).

Alates 2000. aastast on programm toetanud näiteks Eesti Kunstiakadeemia soome-ugri uurimisprogrammi välitöid neenetsite, Transilvaania ungarlaste, ersademokšade, saamide, setude, maride ja tšuvašside ning vepslaste juurde.

Toetatud on ka mitmete **kongresside ja konverentside** ja muude ürituste toimumist - näit Tartus toimunud *IX rahvusvahelise fennougristika kongressi* (2000) ja Tallinnas toimunud *soome-ugri rahvaste IV maailmakongressi* (2004); soome-ugri rahvaste noorteassotsiatsiooni MAFUN-i üritusi; soome-ugri etnofuturistlike kirjanike seminare jne. Ning muidugi hõimupäevi ning mari sangari päeva ja ersa keele päeva üritusi.

Hõimurahvaste Programmi algatusel ja rahalisel toel loodi 1999. aasta sügisel Tartu Ülikooli juurde **Tartu Ülikooli Paul Ariste soome-ugri põlisrahvaste keskus**. Keskuse loomisest alates on Ariste keskuse juhatajaks Tõnu Seilenthal ning kuraatoriks Kadi Sarv.

Soome-ugri põlisrahvaste keskuse esmaseks ülesandeks on aidata Hõimurahvaste Programmi stipendiaatidena Eestisse kutsutud soome-ugri üliõpilastel siin kohaneda ning säilitada nende side kodumaaga; samuti üliõpilaste ettevalmistamine teaduslikeks, majanduslikeks ning poliitilisteks kontaktideks erinevatesse kultuuripiirkondadesse kuuluvate inimestega.

Venemaal elavatel soomeugrilastel on olnud võimalus õppida Eesti kõrgkoolides alates 1991. aastast. Esimestel aastatel valiti Eestisse tulevad üliõpilased välja ja finantseeriti nende õpinguid soome-ugri koduvabariikide poolt. Aastatel 1994–1998 maksis Eesti ülikoolides õppivatele soome-ugri tudengitele stipendiumi M. A. Castréni Selts Soome Hõimurahvaste Programmi vahenditest. A. J. Sjögreni stipendiumi said igal aastal 44 hõimurahvaste üliõpilast. Soome stipendiumide maksmine lõpetati siis, kui Eestis

käivitus Hõimurahvaste Programm. Hõimuprogrammi loomisest alates (1998) on stipendiaadid välja valitud Eestis – selleks puhuks on iga kord loodud vastav komisjon.

Kui esimestel aastatel võeti vastu 10–15 stipendiaati aastas, siis õige pea tuli vastuvõetavate arvu hakata vähendama. Elukalliduse tõusu tõttu tuli üliõpilaste stipendiume hakata vähehaaval tõstma, seetõttu ei võimaldanud programmi eelarve (mis jäi kogu aeg samaks) enam stipendiaatide arvu suurendamist. Hõimurahvaste Programmi stipendiaatide arvu on aastatel 1999–2006 järjekindlalt vähendatud. Kui 1999./2000. õppeaastal õppis Eesti kõrgkoolides 110 noort soome-ugrilast, siis 2006. a sügisel jätkavad oma õpinguid Eestis vaid 44 soome-ugri tudengit.

Seoses Eesti kõrgharidussüsteemi erinevusega Venemaal kehtivast ongi uue Hõimuprogrammi käivitumise järel otsustatud toetada eelkõige Eestis põhiõppe lõpetanute magistriõpet (3+2) ja Venemaal ülikooli lõpetanute doktoriõpet. 2005. aastast alates hakati Eestisse õppima kutsuma vaid doktorante, lootuses, et ülikooli lõpetanutel on kodumaal juba välja kujunenud tihedad erialased kontaktid, mis kergendab töö leidmist ja tagasipöördumist oma soome-ugri kodumaale.

Praegu õpivad Hõimurahvaste Programmi stipendiaadid neljas Eesti kõrgkoolis: Tartu Ülikoolis 34, Tallinna Ülikoolis 8, Eesti Kunstiakadeemias 1 ning Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias 1 tudeng. Kõige populaarsemaks erialaks on traditsiooniliselt eesti ja soome-ugri keeleteadus (seda õpivad 44 üliõpilasest 12 – neist 8 doktorantuuris). Populaarne on viimastel aastatel ka õigusteaduse õppimine – seda eriala õpib hetkel 7 üliõpilast (2 BA, 4 MA (kõik TÜ-s BA kaitsnud), 1 Dr). Juurale järgnevad meedia ja kommunikatsioon Tartu Ülikoolis ning kultuurikorraldus Tallinna Ülikoolis (mõlemat eriala õpib hetkel 3 magistranti), psühholoogia, majandus (neid erialasid omandab hetkel 2 tudengit).

Ariste keskuse tegevus ongi olnud suunatud eelkõige soome-ugri üliõpilaste enda initsiatiivi toetamisele. Ariste keskuse kaudu on hõimuprogrammi stipendiaatidest üliõpilased saanud esitada Hõimu-

rahvaste Programmile projekte, et osaleda rahvusvahelistel konverentsidel ning kursustel. Tänu Hõimurahvaste Programmi rahalisele toetusele on tudengid osalenud üritustel Poolas, Taanis, Hollandis, Saksamaal, Bulgaarias, Austraalias ja muudugi erinevates soome-ugri maades.

Eestis õppivad hõimurahvaste tudengid on osalenud mitmetes muudiski Hõimurahvaste Programmi finantseeritavates projektides. Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna interneti-väljaande **Komi maailm** koostaja ja autor on TÜ doktorant Nikolai Kuznetsov, ka toimetajaks oli komi magistrant. Nikolai Kuznetsov koostas kogumiku **Komi rahvaluulet. Kogunud P. Ariste** ning oli üks V. Kulemzini artiklite kogumiku **O хантыйских шаманов** toimetajatest. **Uurali keelte sõnastiku** koostajate hulka oli keeletundjatena kaasatud kuus praegust ja endist Hõimurahvaste Programmi stipendiaati. Soome-ugri üliõpilasi on appi kutsunud soome-ugri luuleantoloogiate väljaandmise juurde. Ka **Udmurdi päevikute** eesti tekstide udmurdi keelde tõlkijatena tegutsesid mitmed endised ja praegused udmurdi üliõpilased.

Ariste keskus on oma tegevuse vältel osalenud mitmetes uurali põlisrahvastega seotud kultuuri- ja teadusprojektides. Keskus on koos soome-ugri tudengitega abistanud Fennougria Asutust **ersa keele ja kultuuri päevade, mari sangari päeva ja hõimupäevade** korraldamisel Tartus. Keskus on osalenud Eesti Kirjandusmuuseumi projektis **Mordva etnoloogia, rahvaluule ja usund**. Aastatel 2002–2006 on Ariste keskuse juures hõimuprogrammi projektitoetuste abil tegeldud **uurali keeleteaduse bibliograafilise andmebaasi** (URBIS – *Uralic Bibliographical Survey*) toimetamisega. Andmebaas on kättesaadav Ülikooli Raamatukogu koduleheküljel. Praegu jätkub andmebaasi täiendamine jätkuprojekti raames.

Ilmuma on hakanud sari **Tartu Ülikooli Paul Ariste soome-ugri põlisrahvaste keskuse üllitised**. Esimese raamatuna ilmus Marju Sarve ülevaade **Koola saamid** (2002). Keskuse üllitistes nr 2 avaldati Tatjana Devjatkina **mordva mütooloogia sõnastik** mokša keeles. Teose keeletoimetajana kasutati Tartu

Ülikoolis soome-ugri keeli õppivaid mokša tudengeid. Teos on nähtav ka internetis. Sarja kolmanda raamatuna on koostamisel kakskeelne **saami luuleraamat**, mille sissejuhatuses antakse ülevaade saami kirjandusest.

Ariste keskus on uurali põlisrahvustest üliõpilastele pakkunud võimalusi ka Eestis viibides oma rahvuskultuurist osa saamiseks. Eestisse on kutsunud **soome-ugri lektoreid**, kes on pidanud Tartu Ülikoolis loenguid mari keelest ja kultuurist, ersa-mokša mütooloogiast, komi folkloorist, tänapäeva etnilistest protsessidest Udmurtias, mordva kirjandusest. Lisaks välislektoritele on soome-ugri keelte ja kultuuride tutvustamiseks kasutatud ka programmi stipendiaatide ja Eestis elavate soomeugrilaste abi. Alates 2000. aastast on Tartu Ülikoolis õpetatud **ersa, handi, mokša, komi, udmurdi ja mari keelt**.

Tänu Hõimurahvaste Programmile on saanud võimalikuks Paul Ariste elutöö jätkamine soome-ugri rahvaste haritlaskonna kasvatamisel. Kuid Hõimuprogramm on endale seadnud laiemat ülesande – koolitada lisaks fennougristidele hõimurahvaste oma-keelset rahvuslikku haritlaskonda ka õigusteaduses, ajakirjanduses, poliitoloogias, psühholoogias, arstiteaduses jne. Nii võime tulevikus soome-ugri maades kohata lisaks Eestis koolitatud humanitaarintelligentsile ka juriste, loodusteadlasi, arste ja tehnilist intelligentsi, keda seovad Eestiga lisaks hõimusedemetele siinsed õpinguaastad.

Kultuurierinevuste tunnetamine arendab meid

Kersti Sepper
Fenno-Ugria Asutuse direktor

Planeerisin oma ettekande algselt valmis ingliskeelsena, kuna tegemist oli rahvusvahelise konverentsiga. Olles teinud kaks nädalat enne algust ka sellekohase päringu korraldajatele ja saanud vastuseks, et inglise keel pole probleem ja et mulle korraldatakse nii tõlk kui võimalus slaide näidata, olin ette valmistanud pika sõnavõtu, mis hõlmas minu kolmeaastast kogemust laste- ja noorteprojektide osas. Ent kohale jõudes selgus, et üritusel pole ei tõlki, mikrofoni ega ka võimalust kasutada mingeid tehnilisi vahendeid peale tahvli ja kriidi. Kuna inglise keelest arusaajaid oli saalis vaid paar inimest, panin kogu ettekande oma oskuste piires vene keelde.

Minu põhiliseks sõnumiks oli mure laste ja noorte pärast, kes on kaotamas keeleoskust ja huvi oma rahvuskultuuri vastu – seda nii Eestis kui ka mujal soome-ugri maades. Tegin lühikese kokkuvõtte meie noorte kolmest sõidust lastelaagritesse Udmurtias ja Marimaal ning sellest, kuidas suheldes teistsugusest kultuuriruumist pärit lastega õpitakse tegelikult väärtustama oma kultuuri ja keelt. Muu hulgas märkisin, et laagrid tekitasid meie noortes huvi vene keele õppimise vastu alternatiivina inglise keelele.

Tegin ettekande jooksul neli ettepanekut, millest kolm võeti ka järgmisele maailmakongressile redaktsioonikomisjoni poolt esitatavate ettepanekute hulka. Esiteks pakkusin välja, et “noored” määratletak ära vanuselisel – need oleksid kuni 18-aastased lapsed ja noorukid, sest neist vanemad on käsitletavad juba tudengite ja muude kriteeriumide järgi.

Minu teiseks ettepanekuks oli luua soome-ugri kongresside juurde eraldi laste ja noorte seksioon, mis katsuks vaadelda süvitsi hariduse, kultuuri ja vaba aja veetmise küsimusi.

Tegin samas ka ettepaneku luua lasteorganisatsioonide baasil Internetis toimiv kogu, kus oleks võimalik luua, hoida ja arendada kontakte ning kus pedagoogid, kultuuriasutuste ja

organisatsioonide esindajad saaksid jagada teavet näiteks lastele mõeldud vabaajaurituste, laagrite ja nendes osalemise tingimuste kohta.

Samuti pakkusin ma välja, et kutsutavatele ja kutsujatele võiks kehtida ühtsed põhimõtted ja võrdse kohtlemise printsiip – oleks õiglane, kui laagritesse minevad lapsed maksaksid kõik ühepalju osalustasu,

Kersti Sepper ja Mihhail Mosin presiidiumilaua taga. Foto: Kadri Viires.

hoolimata sellest, millisest riigist või rajoonist nad pärit on. Tõin näite, et läinud suvel tuli Eesti lastel maksta Marimaal laagris viibimise eest 3800 rubla inimese kohta, samal ajal kui kohalikel tuli maksta vaid sada rubla.

Üldiselt oli Saranskis huvitav. Kultuurierinevustega seoses ei olnud mul endal varem näiteks kogemusi ametinimetusest tulenevatest õigustest. Kuna ma olin delegatsioonis ainuke, kelle ametinimetus oli direktor, siis anti mulle sujuvalt üle au ja kohustus olla delegatsiooni juht. Minus tekitas selline suhtumine veidi

arusaamatust, sest kõik teised delegatsioonid osalenud olid oma ala professionaalid ja tunduvalt enam väärt juhiametit, kui seda mina oma kogemuste ja teadmistega olin.

Nii Mordvasse sõites kui ka sealt naastes võttis meid vastu Eesti suursaadik Moskvas, kus meil oli väga kosutav ja konstruktiivne kohtumine suursaadiku Marina Kaljurannaga. Sellel kohtumisel tekkisid nii mõnedki soome-ugri rahvaste ja kultuuriga seotud head mõtted ja ideed, mida tulevikus ellu viia.

Pilk konverentsile osaleja ja kõrvaltvaatajana

Kadri Viires
Eesti Kunstiakadeemia

Kuigi olen osalenud Eesti delegaadina ka varasematel soome-ugri rahvaste suurfoorumitel, olin nüüdseks kogunud julgust ja kogemusi välja

öelda mõtteid, mida olen ekspeditsioonijuhina täheldanud ning mis puudutavad noorte soomeugrilist teadlikkust. Võtsin konverentsiettekannet “Pildi muutumine. Eesti Kunstiakadeemia soome-ugri ekspeditsioonide tulemustest läbi kolme

aastakümne” täie tõsidusega. Lisaks soovisin leida soome-ugri ilma partnereid Euroopa Liidu haridusprogrammi *Erasmus Munduse* ülikoolidevahelise konsortsiumi moodustamiseks.

Laadisin mälupulgale hulga

pildimaterjali kunstiakadeemia 2002. aasta ekspeditsioonist ersade ja mokšade juurde. Olin veendunud, et *powerpointi* ettekande kokkupanemiseks on piisavalt aega öistel rongisõitudel Moskvasse ja edasi Saranskisse, kuid võta näpust - intensiivne suhtlus delegatsioonikaaslastega ja isiklik kontsentreerumisvõimetus luhtas mu plaanid olla teiselt tegus pikka del rongisõitudel. Moskvaski kulus päevake Eesti saatkonnas ja *Dom Knigis*.

Varahommikuses karges lumises Saranskis piirasid TV reporterid rongilt saabuvaid uniste nägudega delegaate, kellest kogenumad kiirelt tahaplaanile taandusid ja usaldasid *welcome-intervjuud* tugevamale ehk siis naispoolele. Tulijad laaditi kiires korras Volgadesse ja eskorditi vilkuritega miilitsaautode saatel tipptunnil peatatud liikluses "Mordovia" valgest marmorist hotelli otse nn Valge Maja lähinaabruses. Tõnu Seilenthali jaoks oli juba saabumispäeval tegemist tõise päevaga Soome-Ugri Rahvaste Konsultatiivkomitees. Päeva lõpetas pidulik õhtusöök, kus arenema hakanud tutvused ja taaskohtumised katkestas veelgi maitserikkam mordva rahvusliku menüüga "jätkuõhtusöök" Eesti delegatsiooni järelvaataja, vahetpidamata kõneleva ja oma hoolealuseid organiseeriva Saranski

ülikooli rektori abi rahvusvaheliste suhete alal Borissi seltskonnas. Reastasin ettekande 20 slaidi ja lisasin kommenteerivad tekstid vene ja inglise keeles mõttega, et mõlemad on soomeugrilastele võõrkeeled, üks

Eesti delegatsioon vastuvõtul Eesti saatkonnas Moskvast.

siseriiklikult, teine välismaailmas. Vähemalt nädal aega varem oli korraldajatele teada antud esinejate nimed, teemad ja vajaminev esitlustehnika. Ettekande eelõhtul kordasin korraldajatele üle, et ma ei ole ainus ettekandja, kel on omal läptop, kuid vaja läheb projektorit. Kui oli selgunud, et digiprojektorit 25000-suuruse üliõpilaskonnaga ülikoolis siiski ei leitud, kehtisid asjapulgad õlgu, süüdistasid üksteist ja kadusid aegsasti silmapiirilt. Loomulikult polnud mul uues moekas auditooriumis, kus ilmselt iialgi polnud mõeldud tehnilisele sisseseadele, mitte midagi peale hakata ettevalmistatud materjalidega. Kirusin oma heausklikkust, kuid

valikut polnud: esinesin vabas vormis. Ettekandes püüdsin rõhutada kunsti-üliõpilaste sõltumatust poliitikast, kuna 2005. aastal lasti Marimaal käiku spekulatsioonid meie ekspeditsiooni eesmärkide suhtes.

Tõdesin, et kultuur pole vaid kirjapandu, et pilt võib olla vägagi kõnekas ja arusaajale mitmetasandiline. Rääkis, et ekspeditsioonide k a v a n d a m i n e , kontaktide loomine ja marsruudi maha-märkimine toimub vähemalt aasta ette, kuid ettearvamatust olukorrast tingitud juhusele jääb paraku üsna suur osa. Avaldasin kartust, et r a h v u s k u l t u u r i väärtust hakatakse aktsepteerima vaid

hinnaskaalal, näiteks numbrites väljendatava kultuuriturismi kontekstis. Ohverdasin väljasõidu Mordva maarajoonidesse ja veetsin pärastlõuna "missioonil" Saranski ülikoolis, eesmärgiks allkirjastada ülikoolidevaheline akadeemilise personali ja üliõpilaste mobiilsusleping *Erasmus Munduse* raames. Kannatlik ootus ülikooli välisasjade osakonnas kandis vilja. Lahkusin ülikoolist rektori väga peene kalligraafiaga ning pitseeritud paberitega. Paari päeva pärast faksis sama vägevad paberid ka Mari ülikool. Kaugemas plaanis tundub ülikoolidevaheline läbikäimine ühe perspektiivikama koostöövormina Euroopa Liidu ja soome-ugri maailma vahel. Tagasi Tallinna jõudsin 4. detsembril kell 8.26.

Reisikirjad

Eesti aastapäevanäitus Komimaal sai poliitilise alatooni

Kersti Sepper
Fenno-Ugria Asutuse direktor

28. veebruaril avati Söktövkari Komi Rahvusmuuseumis Eesti Vabariigi 89. aastapäevale pühendatud näitus "Eestimaa - eile, täna, homme". Väljapanek sai teoks Komi Soome-Ugri Keskuse kutsel ja koostöös Eesti Kunstiakadeemia ning Eesti Ekspressiga, seda finantseeris Eesti Vabariigi Kultuuriministeerium. Jõudsin Söktövkari 26. veebruari õhtul pärast kolm ööpäeva kestnud

rongisõitu. Kohe kohtusime ka kohaliku Soome-Ugri Keskuse töötajaskonnaga, kellega sai peetud plaane seoses näituse paigaldamise ja avamise korraldusliku poolega.

Järgmine päev möödus meil varahommikust kuni hilisõhtuni näituse paigaldamise tähe all. Näituse avamise päeva hommikul kohtusime aga kõigepealt Komi kultuuri- ja rahvuspoliitika ministri Nadežda Bobrovaga, kellega arutasime võimalikku kultuurialast koostööd ja

senise ühistegevuse kitsaskohti. Tõdesime ühiselt, et kultuurisidemeid kahe riigi vahel tuleks tihendada, selleks aga oleks vajalik juba aegsasti teavitada koostööpartnereid toimuvatest projektidest ja üritustest.

Arutelu käigus hoiatas proua minister, et Eesti aastapäevanäituse avamisele on oodata piketeerijaid ja Eesti-vastast meeleavaldust. Tunnistasin, et olin selleks juba Tallinnast lahkudes valmis ja avaldasin arvamust, et neile ei tuleks liigselt tähelepanu osutada,

kuna tegemist on siiski kultuurialase näitusega ja me ei sõitnud Söktövkari mitte poliitikat tegema.

Näitus oli jaotatud alateemadeks: Eesti presidendid, Eesti loodus, Eesti linnad ja Eesti olümpiavõitjad. Tegemist oli fotonäitusega, mis koosnes kaasaegsetest värvifotodest ja lisaks eelmise sajandi algusest ja keskpaigast pärinevate setu vanade fotode väljatrükkidest. Fotonäituse idee tekkis seoses näituse transportimise probleemiga ja võimalike sekeldustega piiril, samuti oli meie eesmärgiks peegeldada Eesti ühiskonda läbi laialdase spektri, andes ülevaate erinevatest aspektidest sajandi vältel. Kogu näitusel eksponeeritud materjal jäi tagastamatu kingitusena Komi Rahvusmuuseumile.

Näitus sai väga hea – seda ka meie koostööpartnerite arvates, kelleks olid Kunstiakadeemiast Kadri Viires ja Eesti Ekspressist Ingmar Muusikus, keda tahaksingi siinkohal nõu ja abi eest tänada.

Pärastlõunane näituse avamine kulges rahumeelselt, ent samal ajal blokeeriti väljas terve tänav, jagati lendlehti ja piketeeriti. Pikett oli tõepoolest poliitiline ja Eesti vastu suunatud. Väikebusside ja autode külge kinnitatud loosungitel ning plakatitel ilutsesid järgmised üleskutsed: “Eesti provokaatorid ajaloo solgiauku!”, “Eesti fašism ei lähe läbi”, “Käed eemale sõdurist-vabastajast!” jne.

Kuna kohalik meedia kajastas näituse avamist sündmuskohalt, siis püüdsin vastata ajakirjanike kõikidele küsimustele neutraalselt ja sõbralikult, rõhutades kogu aeg, et näitus ei ole poliitiline, selle kontseptsioon ei ole poliitiline ja et kõik, mida seostatakse pronkssõduri saagaga, pole kuidagi seotud soome-ugri rahvaste kultuurikontaktide hoidmisega. Pigem vastupidi – kui me soome kultuuri poliitikaga, siis ei saa sellest head nahka tulla.

Ka Komi kultuuriminister rõhutas oma avakõnes, et kultuur ja poliitika pole sünonüümid ning et kutse näituse korraldamiseks oli tingitud pikaajalisest kohalikust traditsioonist tähistada soome-ugri rahvaste olulisi tähtpäevi – nii nagu tähistati tänavu ka Kalevala päeva loengute ja

näitusega Söktövkari Ülikoolis ja mullu Ungari Vabariigi aastapäeva, mil külas oli folklooriansambel Ungarist.

Olime näituse avamisele kaasa toonud suure eesti musta leiva ja mitu pudelit “Vana Tallinna”, aga ka Tallinna linnavalitsuse poolt saadetud komme, et näituse avamisel külalisi kostitada, samuti jagasime Eestit tutvustavaid materjale, mida jagus küll vaid esimesteks tundideks.

Kuna avamisel oli päris suur hulk

Kersti Sepper (paremal) vestleb kohaliku ingliskeele õpetajaga.

rahvast, keda tänada ja kelle heasoovlikkuses polnud mõtet kahelda, siis lubasin oma pöördumises kokkutulnutele ka väikese sarkas-minoodi – tänasin piketeerijaid, kuna mitte kunagi varem polnud keegi minu pärast tänavat sulgenud ja minu isikule nii suurt tähelepanu osutanud. Nagu arvata oligi, suhtus rahvas sellesse tervitus- ja tänukõne lõppu naerupahvakuga, mis andis veel kord tõestust sellest, et tegelikult ei pea intelligentset inimesed sedalaadi üritusi, nagu tänaval toimunu, eriti arukaks ettevõtmiseks.

Õnneks jäime ise piketist puutumata, sest olime Komi Rahvusmuuseumisse jõudnud enne selle algust ja hiljem oli meil võimalus näitusepaigas end moraalselt koguda. Ootasime muuseumis, kuni külalised olid lahkunud ja väljusime sealt õhtul tagauste kaudu. Olgu veel mainitud, et vahepeal olid kohale korda tagama

kutsutud “ohrannikud”, kelle nõudmiste peale tehti tänav liikluseks taas lahti.

Näituse avamise järgne päev, mil lootsime algul omapead linnas ringi vaadata, oli kutsujate poolt meie jaoks täis planeeritud. Käisime Söktövkari Ülikoolis, Rahvusraamatukogus, Komi Rahvusteatri, Söktövkari Komi isetegevusmajas ja mujalgi. Kohtumisi oli kogu aeg, nii et meil ei jäänud isegi võimalust kohalike inimestega vabalt vestelda.

Minu jaoks olid need kohtumised selles mõttes rasked, et igal pool tuli jutuks pronkssõduri teema ning kõik tahtsid teada minu isiklikku seisukohta, mida ma aga avaldada ei saanud, sest seda oleks võetud kogu Eesti suhtumisena.

Loomulikult tunti kohtumistel huvi ka selle vastu, kuidas me saaksime rahaliselt toetada Komi kultuuriprojekte ja kutsuda nende rahvamuusikakollektiive, kunstnikke ja teisi kultuuriinimesi Eestisse igasugustele üritustele.

Tihti näis, nagu valitseks ettekujutus, et Eestil on pärast Euroopa Liitu astumist rohkelt raha, mida kulutada ja jagada. Püüdsime selgitada, et Eestis on kultuur ja haridus siiski suuresti projektipõhised, ühe või teise kultuuriürituse toimumine on alati kuni viimase minutini lahtine ja seetõttu on igasugune koostöö-lubaduste jagamine alati mõnevõrra ennatlik.

Kogu selle raske, aga huvitava reisi kokkuvõtteks tahaksin ikkagi öelda, et tegelikult oleks meil vaja pühendada rohkem aega, raha ja energiat, et suhelda nende rahvastega, kes tegelikult suhtuvad meisse hästi, hindavad meid ja leiavad endas olude või aegade kiuste soovi ja tahtmist ajada eesti kui soome-ugri rahva asja. Miks siis mitte neid ometi selles aidata, kui see on meie võimuses, sest lõppude lõpuks taandub kõik vaid hea tahte küsimusele.

Mari-Anne Leht
Ajalehe "Võrumaa Teataja"
korrespondent

Setu leelokoor Tsibihärbläseq Rieka Hõrna ja noorteansambel Zeto Kristjan Priksi juhtimisel alustavad Obinitsast Kaasanisse setu kultuuripäevadele sõitu 17. märtsi sömbusel varahommikul.
[.....]

Üritused läksid korda

Setu kultuuripäevad avati Kaasani riiklikus kultuuri- ja muusika-ülikoolis. Seal toimus ka esimene kontsert, kuulajaid oli ligi 400. Avamisel olid kohal Eesti Moskva saatkonna minister-nõunik Anne Härmaste ja kultuuriatašee Andra Veidemann.

"Setude esinemine oli kõigile arusaadav, sest kultuuri kaudu mõistame üksteist ka keelt oskamata,"

ütles Veidemann. Ta lisas, et pärast tublide setu noorte esinemist on uhke eestlane olla. Tsibihärbläseq ja Zetod andsid Kaasanis veel neli kontserti: tatari rahvamuuseumis, ühes kultuurikeskuses, keskkoolis ja lastekodus.

"Teie laulud on ilusad ja meiegi tahaksime neid õppida," tunnistas keskkooli muusikaõpetaja Farida. Õpilased Dima ja Ženja ütlesid, et külalised oleksid pidanud pikema kontserdi andma.

Grupi juht Rieka Hõrn ütles, et Kaasani publik tabas kohe setude eheduse. "Tunnetasime vastuvõtjate head koostööd ja sedagi, et nad ei mõtle iga hetk rahast," lisas ta. Rahul olid ka Tatarimaa pealinnas esinenud setu noored.

Setu kultuuripäevade korraldamise mõte tekkis paar aastat tagasi, kuid

mullu augustis võttis mõte kindla kuju. Kaasani poolt organiseeris kultuuripäevad Mari riikliku ülikooli tudeng Olija Bikmullina. Teda toetas Tatarstani haridus- ja teadusministeerium. Eesti keelt valdavale noorele tatarlannale olid abiks ka sõbrad ja sugulased.

Setu kultuuri päevi Kaasanis toetasid Eesti saatkond Moskvast, välisministeerium, Eesti Kultuurkapital ja selle Võrumaa ekspertgrupp, Meremäe vallavalitsus, AS Kalev jt.
[.....]

Obinitsas paistab 25. märtsi õhtul päike. Koju on alati hea tulla, eriti siis, kui on kuhjaga muljeid ning seljataga ligi 4600 kilomeetrit bussisõitu.

Reisikiri on tervikuna ilmunud ajalehes „Võrumaa Teataja“ 31. märtsil 2007.

Kuis Zeto tsura päävä vällä lauliva ja Tsibihärbläse tütriku vinne miilitsa är' meelütivä'

Hõrna Maar'a
Ansambli Tsibihärbläse liige

Mõnõ' as'a' ommava' sääntse, midä tohi'oi' ette märgota ni paika panda'. Sõs tulõ kõgõ parempahe vällä. Tõõnõkõrd jalki saa'ai tõistmuudu, ku tulõ as'a' inne paika panda, ku naidõga pääle nakat. Reisiminõ ja ringi käüminõ om üts sääntsit asju, miä tulõ ajama naada jo peris pal'lo aigu inne.

A kuis sõs tettä' nii, õt reis hõste vällä tulõs, a samah ka nii ummamuudu lääsi', õt kõigil hää olla' saasi'? Ma tiias kah tuud innemp Kaasani reisi ni ku peris ausahe är kõnõlda, sõs tiiai ma tuud sjooni maani. Minevä aastaka suvõl oll Obinitsah Kuningriigi aigu küläh üts tatari noorik, Olija Bikmullina, kiä opp Joškar-Ola ülikuulih eesti kiilt ja rahvusvahelist õigust ni Inglismaal Oxfordih riigitiidust. Setomaalõ tull' tä edimält eesti keele praktikat saama, a peräst niisamalda küllä.

Seto' jäie tälle silmä ni kimmähe süäme liki ja nii lätski, õt Olija naas kõrraldama Seto kultuuri tutvustavat pido Tatarstani päällinah Kaasanih. Olija esi om nuur ineminõ ja niimuudu

Tsibihärbläse tütriku'. Foto: Maarja Hõrn.

Kaasanis kombineeritud tsurade park. Foto: Maarja Hörn.

lätski, õt pikä reisu pääle kaedi vällä Tsibihärbläse' ja Zetod. Üteh haardi viil mõnõ' pillimehe', kats bussijuhti ni Võromaa Teataja aokirānik, kiā Olijaga oll esi tutvast saanu'. Edimāne mõtõh rongiga minnä läts aiataadõ, a ku perrä märgota, sõs hää omgi. Kraami sai üteh pal'lo ja bussiga oll sjood kõkkõ hää viiä'.

Kuni viimätse välläsõidu hetkeni püsüsi sjoo reis viil nõgla ja niidi otsah - kõrralda oll pal'lo ja kõrraldamalda asju ka jagosi. Könõldas külh täämpätse päävä infoajastust ni ütstõõsõga kõnõlõmisõ vahtsõst tasõmõst, a kuigi õks lätt niimuudu, õt kõiki tiidmisi kõrraga ei saa'.

Hinnäst kokko võttõh ja sõrmõkõsi hoitech saimi 17. märtsi hummogu varra Setomaalt minemä. Välläsõit Verskast oll kell 5 ja Obinitsast 6.10. Nigu tuud arvata oll, läts piiri pääl umajago aigu. Pille oll vajja kirja panda' ni piirivalvuritõl oll vajja mi kraam õks kõrdamüüdä läbi kaia'. Luhamaa piirilt saimi kellä 10 aigu üle.

Jo Pihkva alt naassi halva' tii' pääle. Tuud oll pelädä, a rõõmsa' reisulisõ' loodi õks parembat. Ütevoori tei buss sääntse lennu, õt puul bussi käve

päägä vasta bussi lakõ. Kotusit bussih oll 20, inemisi a 19.

Edimätse peatuspaiga teiemi Muromi liinah, kohe oll planitu üumaja. Kohalõ pidimi sinnä' jõudma 17. õdagust, a tiolu' veie meid niimuudu alt, õt uma "üumaja kotusõhe" jõudsõmi 18. hummogu kell 8. Ku sjoo tii kokko võtta, sõs sõidimi 800 km 24 tunniga. Vaihõtpääl saa'as arvo, kas mi sõidami õks müüdä tiid, mis vii Vinnemaa pääliina Moskvahe, vai peräkõrd omma' tsurakõsõ' siiä' kartohkamaa tsunknu. Hobõsõga olõs vast eski kipõmpahe saanu'.

Vasta võtt meid kohalik kultuurimaja ja miihiansambli Muromaa esindaja'. Muromi linn esi' veiga hää vällä es' näe'. Pal'lo laonu elāmisi ja pal'lo prahti õgal puul. Ku veido puhānu ollimi ja süvvä' kah saanu', kaie, õt Kaasanihe külh mi naidõ tiidõga peräle jõvva'. Tuuperäst võtimi reisisihist Saranski liina, koh omma' meil jo sõbrakõsõ iih, kinkõl olõs hallõ meid süütä ja magama panda'.

Pääle ütte ütõd bussih, õga üts üte kotusõ pääl, oll perih hää sängüdeh maada ja hinnäst mõska.

19. hummogu pannimi jalki Kaasani poolõ ajama. Piaaigu saie liinast vällä,

ku vinne miilits meid kinni pidi. Paistu nigu nä olõsi meil perrä sõitnu. Vinne miilitsaga om jo sääne asi, õt ku miäkit olõ'õi, mille iist trahvi tettä', sõs miäkit õks löüdäs.

Nii olgi sõs, õt naide meelest lätsi mi tüüreisilõ, mitte esinemä'. Kuigi saa'as nailõ selgest tettä, õt mi mäaneski rahha sjoo iist es saa'. Massimi jo esi päälegi viil. Lõpust nä veido rahusi maaha ja lasi mi' trahvi 19 inemise päält 5 inemise pääle. Üts vinne miilits tei Salmõlõ eski abieluettepaneku. Löüdse miis, õt näiol om jo vanust nii pal'lokõsõ, õt võisi' mehele minnä külh. Salmõ nõuhõ es jää', a miilitsa naardma pandsõ külh. Tiiäi, kas tu avit ka mi trahvi vähendusõlõ... Miilitsa mant tulõma saieh pelgsimi, õt tii pääle mi nüüd jäämiki. Pal'lo oll viil sõita, a kell oll jo peris pal'lo.

Peatuspaiguhlaudõsõtsura Põdralāulu ja Trubat. Pāsemisõ üle oll kõigil miil hää. Kuigi kujunõsi reisil viil vällä sääne parool, õt ku kiāki küüsse, õt pal'lo meil viil sõita om, sõs kõgõ käve jutt 300 kilomeetrist.

Kaasanihe jõudsõmi siiski 20. märtsi hummogu kell 2. Meid kostitati süügiga ja panti tarrihõ magama. Elopaigast sai noist viiest pääväst

meele Kaasani laagrikotus, koh tatari latsõ käävä' laagrikõrrah umma kultuuri opmah. Programm kohapääl oll veiga kipõ. Kõik aig oll miäkit tettä' ja kaia'. Meid viidi müüdä muuseume ja liina. Illos liin om tuu Kaasan. Pal'lo ilosit kerkoid. Kaasan om 1000 aastat vana liin ja inemisi eläs sääl samapal'lo*, ku kogo Eestih.

Õga päiv oll meil kah mõni esineminõ. Edimätsel pidol võtiva meid tatarlasõ' esi lauluga vasta. Veiga häste laulva, nii süärest ja iloga. Kuna Zetod teevä' ummi' laulõ pillega, sõs kõigih paiguh nä' naid üles säädä' saa'as. Tuuperäst võtsõ tsura' hinnäst kipõlt kokko ja lauldsõ paar miihilaulu, teieva' paar pilliluku niisamalda ja eski üte tansu opsi tütriku tsurrilõ selgest. Peris häste tull vällä'. Õdaguti tetti proovõ ja lauldi ni mängiti pilli ütitsõlt. Säantse reisu pääl omgi kõgõ parõmp oppi, olõ'oi kohegi paeda.

Inemise' sai' kõik ummavaihol häste läbi ja klapp tull veiga kipõlt. Üte õdagu viidi meid viil kokko naide tatarlastõga, koh sõs opsimi tõnõtõõsõlõ tantsõ ni laulõ. Vaihtõpääl oll plaan viil tagasitullõh Marimaalõgi põigata, a meid hirmtati hullõ teiega, nii tuuperäst jäi sjoõ mõtõh soiku. 24. hummog pannimi kodopoolõ ajama ni ilma üüpiatustõta ollimi 25. õdagust Luhamaa piiri pääl tagasi. Sääl muidogi vinne piirimehe' meid kiusamata läbi es tahtnu lasta, a mi saimi jalki õks hakkama. Peris hää oll kodo jõuda, kohe vaihtõpääl oll kevväi tulnu'. Sjoõ reis andsõ õks peris pal'lo tiidmisi jalki säantse pikä käügi jaost Vinnemaalõ. Kõik, miä veidokõnõgi saa võlssi minnä, kimmähe ka lätt. Tuust tasoi õnnõ veiga heituda ja tulõ edesi umma asja aia'. Küll nä raskusõ ka lahenasõ', ku tsiht om kimmäs. Tuud või peris kindlahe üldä', õt sjoõ reis täütse kõik tsihi' ja eski nu' mille pääle edimält es

mõtõlõ'. Kaasani rahvas jäi veiga rahulõ ja tahtva ka edespidi miika kuuhtüüd tettä'. Sjoõ om ka naidõ võimalus soomõ-ugri rahvidõga üteh kävvü ja umma kultuuri hoita. Ku sõrbakõsõ' avitasõ, sõs lätt õks kõik häste jo. Nii tulõ märgota ka sjoõ käügi pääle. Aituma kõigilõ, kiä uma ola kuigimuudu alla panniva' ja aviti õks meil sääl kavvõndõh är kävvü. Minno võit usku, sjoost tulõ edespidi õnnõ hääd ni seto rahvalõ ku tatarlaisilõ hindilõ kah.

Reisikiri setu kultuuri päevadest Tatarimaa pealinnas Kaasanis on ilmunud ajalehe "Setomaa" aprillinumbris.

* Kaasanis oli 2005. a seisuga elanikke 1 154 000 (Fenno-Ugria Infolehe toimetuse märkus).

Toimunud ja tulemas

MAI

14.-18. V Joškar-Ola (Mari-El, Venemaa). Rahvusvaheline seminar "Soome-ugri rahvaste märgid ja nende populariseerimine muuseumi kaudu". Osavõtutasu 1000 rubla. Info: Ildikó Lehtinen, tel +358 (0)9 40509816; ildiko.lehtinen@nba.fi; Olga Vedenkina, tel +78362 423266; minkult@mari-el.ru

15.-18. V Joškar-Ola (Mari-El, Venemaa). Regioonidevaheline foorum "Soome-ugri etnokultuuriline projekt". Foorumi programm koosneb näitusest, seminaridest ja projektikonkurssidest. Info: +7 8362 04590, FU-Forum@mail.ru

17. V Joškar-Ola (Mari El, Venemaa). II rahvusvaheline soome-ugri tehnomuusika festival. Festival toimub foorumi Soome-ugri etnokultuuriline projekt raames.

18. V Helsingi (Soome), Tieteiden talo saal 104 (Kirkkokatu 6). Soome-ugri Seltsi kõnekoosolek. Esineb FM Helka Riionheimo (Joensuu ülikool): Viroon muuttaneiden inkerinsuomalaisten kielellinen tilanne. Info: paula.kokkonen@helsinki.fi, tel +358 (0)9 295 3174, www.sgr.fi

15.-19. V Saransk (Mordva, Venemaa). XXIII rahvusvaheline soome-ugri üliõpilaskonverents (IFUSCO). Info: Vasily Nemechkin, modmn@mail.ru, http://intoffice.mrsu.ru

16.-19. V Imatra ja Joutseno (Soome). Ugrijuhla, soome-ugri pärimusfestival. Info: Tuija-Liisa leino, tel +358 (0) 40 537 2363, tuija-liisa.leino@nuorisoseurat.fi

17.-18. V Petroskoi (Karjala, Venemaa). V Karjala-Soome naiste foorum.

18. V Joutseno (Soome). Joutseno koolis (Pöyhäniementie 2) kell 13-16 Ugrijuhla seminar "Tantsu tähendus inimese elukaarel".

21.-27. V Palmse mõis (Eesti). Põhjala põlisrahvaste kultuurifestival "Põhjataeva peegeldused II". Info: Kersti Sepper, tel 6 448 322, sepper@eki.ee

31. V - 3. VI Groningen (Holland). Fennougristika üliõpilaste kokkutulek. Info: Norman Langerak, kotahaz@gmail.com

JUUNI

1. VI Sõktõvkar (Komi, Venemaa). Soome-Ugri Rahvaste Noorteassotsiatsiooni VIII kongressile registreerimise tähtaeg. Info: Tatjana Pjatkova, tatyana_pyatkova@mail.ru, Ljudmila Kambalova, mikomi@bk.ru

Sõktõvkar (Komi, Venemaa). VI rahvusvaheline laste- ja noorte teatrite festival "En Dzird". Info: tel +7 8212 44 00 89, 24 89 04; faks +7 8212 44 00 89; komifolk@yandex.ru

1. VI Registreerimistähtaeg udmurdi keele suvekursusele 12. VII - 1. VIII Iževskis (Udmurtia, Venemaa).

5-9. VI Saransk (Mordva, Venemaa). VII Venemaa etnograafide ja antropoloogide kongress. Info: 430000, Saransk, Tolstoi 3, Государственное учреждение «Научно-исследовательский институт гуманитарных наук при Правительстве Республики Мордовия». Tel +7(8342) 47 20 77, faks +7(8342) 24 62 42, congress7@list.ru

10. VI Võru (Eesti). Ingerisoomlaste VII laulu- ja tantsupidu. Info: www.inkeri.ee

20. VI Registreerimistähtaeg Udmurdi ülikooli soome-ugri avatud ülikooli suvesessioonile 20.-25. VII "Moderniseerumise etnokultuuriline aspekt".

22. VI - 1. VII Rovaniemi (Soome). Rahvusvaheline rahvamuusika ja -tantsu festival Jutajaiset. Festivali pass 70 eurot. Info: www.jutajaiset.fi

28. IV - 1. VII Haapavesi (Soome). Haapavesi folk. Info: www.haapavesifolk.com

JUULI

5.-8. VII Rääkylä (Soome). Rahvamuusikafestival Kihaus. Info: www.kihaus.fi/sivut2007/sivu1.html

10.-18. VII Udmurtia (Venemaa). Soome-ugri noorte laager. Info: Kersti Sepper, +372 6 448 322, sepper@eki.ee

12. VII-1. VIII Iževsk (Udmurtia, Venemaa). Udmurdi ülikooli korraldatud udmurdi keele suvekursus. Hind 220 eurot. Registreerimistähtaeg 1.6.2007. Info: fudf@uni.udm.ru; Dmitrij Jefremov, dmitjef@udm.ru, Natalja Kondratjeva, natkon@udm.ru, tel +7(3412) 916 170; fax +7(3412) 755866.

14. VII Tškalõ küla, Bolšeignatovski rajoon (Mordva, Venemaa). Rasken Ozks, ersade rahvuspüha. Info: tel +7(834 2) 24 28 65, erzia@moris.ru

18.-23. VII Kustavi (Soome). Volter Kilpi kirjandusnädal. Käsitletakse kaasaegset mari kirjandust, soome-ugri kirjandust jpm. Info: www.volterkilpikustavissa.org

20.-25. VII Nižnije Juri küla, Malopurginski rajoon, (Udmurtia, Venemaa). Soome-ugri avatud ülikooli suvesessioon "Moderniseerumise etnokultuuriline aspekt". Programmis on loengud, ümarlauad, kultuuriekspeditsioon jne. Osavõtutasu 30-50 eurot. Info: +7 3412 225395, +7 912 752 6406, ofuun@mail.ru, fedorinaudm@mail.ru

26.-29. VII Viljandi (Eesti). XV Viljandi pärimusmuusika festival. Info: www.folk.ee

27.-29. VII Billnäs (Soome). Faces Etnofestival. Info: Börje Mattsson, +358 044 744 6643, borje.mattsson@faces.fi

30. VII - 08. VIII Võsu (Eesti). Soome-ugri lastelaager. Korraldajad: MTÜ Fenno-Ugria Asutus, Udmurdi Rahvuspoliitika Ministeerium, MTÜ Pylades. Info: Kersti Sepper, sepper@eki.ee

AUGUST

23.-26. VIII Söktövkar (Komi, Venemaa). Soome-Ugri Rahvaste Noorteassotsiatsiooni VIII kongress. Info: Tatjana Pjatkova, tatyana_pyatkova@mail.ru, Ljudmila Kambalova, mikomi@bk.ru

SEPTEMBER

15. IX Pajala (Rootsi). Põhjamaade ja Baltimaade regiooni vähemuste lauluvõistluse Liet Lavlut eelvoor. Info: Birger Winsa, tel +46 8 162359, kodus +46 8 7719370, mobiil: +46 (0) 73 932 8330; laulun_laulut@yahoo.se; www.liet.nl; www.sweblul.se; www.laulun-laulut.eu

OKTOOBER

15.-21. X Hõimupäevad Eestis. Info: Jaak Prozes, jprozes@eki.ee; tel +372 6 445 119.

24.-27. X Saransk (Mordva, Venemaa). Rahvusvaheline konverents "Traditsioonide osa kasvatases". Teeside tähtaeg 1. september. Osavõtutasu 50 rubla. Info: 430000, Республика Мордовия, г. Саранск, ул. Большевикская, д. 68, ГОУВПО «МГУ им. Н.П. Огарева», кафедра педагогики; телефон: (8342) 29-05-60; kafpedagog@freemail.mrsu.ru

NOVEMBER

6.-9. XI Söktövkar (Komi, Venemaa). III ülevenemaaline soome-ugri pressifestival.

2008

26.-29. VI Hantõ-Mansiisk (Venemaa). Soome-ugri rahvaste V maailmakongress.

Väljaandja:
MTÜ Fenno-Ugria Asutus
Roosikrantsi 6
10119 Tallinn, Eesti
Telefon: +372 644 5119
Telefon/faks: +372 644 9270
Elektronpost: fu@eki.ee

Toimetus: Jaak Prozes (vastutav toimetaja)
Eha Viluoja, Üve Maloverjan, Siiri Ries